

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ ■
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

Roma
Lawyers
Association

АНАЛИЗА

за положбата на Ромите како обвинети во
кривична постапка во Република Македонија

АНАЛИЗА

за положбата на Ромите како обвинети во кривична постапка во Република Македонија

Проект:
Еднакви пред судот безбедни во животот

СКОПЈЕ, СЕПТЕМВРИ 2017

Проектот „Еднакви пред судот безбедни во животот“ се спроведува со поддршка на Институтот Отворено општество во соработка со Тинк Тенк Фондот и Канцеларијата за Ромски иницијативи на Фондациите Отворено општество.

Наслов:

АНАЛИЗА за положбата на Ромите како обвинети во кривична постапка во Република Македонија

Издавач: Центар за правни истражувања и анализи - Скопје

За издавачот: Лидија Стојкова Зафировска, претседател на ЦПИА

Уредник: Оливер Митов, ЦПИА

Истражувачи: проф. д-р Гордана Лажетиќ-Бужаровска
Алма Мустафовска-Салимовска, адвокат

Во соработка со: Здружение на правници Роми-Скопје

Лектура: Биљана Стојановска

Ликовно графичко обликување и печат: АДД-Верта ЛТД дооел Скопје

Тираж: 200

Бесплатен/некомерцијален тираж

СОДРЖИНА

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

I. ВОВЕД	11
II. МЕТОДОЛОШКА РАМКА НА АНАЛИЗАТА	13
III. ОПРАВДАНОСТ НА АНАЛИЗАТА	15
1. Стратешки документи за инклузија на Ромите во РМ	15
1.2. Стратегија за интензивирање на локалната инклузија на Ромите во системот на социјалната заштита во РМ во периодот 2012 – 2014, МТСП, Скопје 2011 година	15
1.3. Стратегијата за Ромите во Република Македонија 2014 – 2020, Министерство за труд и социјална политика во соработка со Националниот координатор на декадата и стратегијата за Роми, јуни 2014	
2. Меѓународни документи за човековите права и за положбата на Ромите	16
3. Домашна законска регулатива за заштита од дискриминација	17
4. Состојбата со човековите права на Ромите констатирана во извештаи на меѓународни и домашни организации	18
4.1. Годишен извештај за состојбата со човековите права во Република Македонија за 2011 година	18
4.2. Годишен извештај за состојбата со човековите права во Република Македонија за 2016 година	18
4.3. Оценка на постигнувањата на реформата во сферата на малолетничката правда во Македонија	20
4.4. Запоставени и жигосани: Анализа на состојбата: сексуална злоупотреба на деца, главни истражувачи: Виолета Чачева, Стојанка Мирчева, Канцеларија на УНИЦЕФ, Скопје 2010	21
4.5. Извештај за Република Македонија, 2015, Брисел, 10.11.2015 год, СВД (2015) 212 конечна верзија	22
4.6. Извештај за остварување на правата на децата во Република Македонија, Македонска национална коалиција на невладини организации за правата на детето	23
4.7. Годишен извештај на Државниот совет за детско престапништво за 2015 година	23
4.8. Извештај од спроведеното истражување за појавите на сексуална злоупотреба и сексуална експлоатација на децата, Одделение за заштита на правата на децата при Канцеларијата на Народниот правобранител, септември 2012	24

IV. КРАТОК ОСВРТ ВРЗ ПРЕСУДИТЕ ПРОТИВ МАКЕДОНИЈА ПРЕД ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ВО ОДНОС НА НЕПРЕЗЕМЕНА ЕФЕКТИВНА ИСТРАГА	25
Неефективна истрага од страна на обвинителствата	25
Пресуди пред Европскиот суд	26
• ЈАШАР против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, (Апликација бр. 69908/01, Пресуда од 15 Февруари 2007)	26
• ЦЕЛАДИНОВ И ДРУГИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, (Апликација бр. 13252/02, Пресуда од 10 април 2008)	28
• СУЛЕЈМАНОВ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, (Апликација бр. 69875/01, Пресуда од 24 април 2008)	28
• АСЛАНИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, (Апликација бр. 24058/13, Пресуда од 10 декември 2015)	29
V. ДОСТАПНИ ПОДАТОЦИ ЗА РОМИТЕ КАКО СТОРИТЕЛИ И ЖРТВИ НА КРИВИЧНИ ДЕЛА	31
Податоци од Државниот завод за статистика на РМ	31
Податоци од Управата за извршување санкции при Министерството за правда на РМ	34
Податоци за повторништвото кај децата од ромска националност	34
VI. ЕМПИРИСКА АНАЛИЗА НА ПРИБАВЕНИТЕ ПРЕСУДИ	36
I. ПОДАТОЦИ ЗА СТОРИТЕЛИТЕ	36
II. ПОДАТОЦИ ЗА ЖРТВИТЕ	45
VII. СОЗНАНИЈА ДОБИЕНИ ОД ИНТЕРВЈУА СПРОВЕДЕНИ СО ПРЕТСТАВНИЦИ ОД НЕВЛАДИНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ	46
VIII. СОЗНАНИЈА ДОБИЕНИ ОД ИНТЕРВЈУА СПРОВЕДЕНИ СО АДВОКАТИ КОИ ЗАСТАПУВААТ РОМИ ВО ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ ПОСТАПКИ	49
IX. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	50

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

Европска конвенција за човекови права	ЕЧКП
Европски суд за човекови права	ЕСЧП
Европски совет	ЕС
Канцеларија на високиот комесаријат за бегалци на Обединетите нации	УНЦХР
Лезбејки, геј-мажи, бисексуалци и трансродови млади и возрасни	ЛГБТИ
Министерство за труд и социјална политика	МТСП
Обединети нации	ОН
Основен суд	ОС
Основно јавно обвинителство	ОЈО
Република Македонија	РМ
Службен весник на Р Македонија	СЛ
Соединети Американски Држави	САД
Центар за социјални работи	ЦСР
Центар за правни истражувања и анализи	ЦПИА
Фонд за деца при Обединетите нации	УНИЦЕФ

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Дискриминацијата врз основа на етничката припадност е особено нагласена во Република Македонија, кога станува збор за ромската популација. Дискриминацијата е присутна во повеќе области и наведува на размислување дека е неопходно да се продолжат напорите за прифаќање на различностите, интегрирање на граѓаните од ромска националност во сите сфери на општественото живеење, поголема грижа и инклузивност и во однос на образовниот процес, обезбедување соодветна здравствена заштита, подобрување на социо-економската состојба и ублажување на последиците од повеќето ризик-фактори коишто придонесуваат за невралгичната состојба во којашто се наоѓаат Ромите. Дискриминација, маргинализација, нееднаков третман и нееднаков пристап до правдата се загрижувачки теми, кога станува збор за ромската заедница.

Пристапот до правда и пристапот до правото на фер и правично судење се поставуваат како есенцијални прашања за ромската заедница имајќи го предвид целокупниот социо-економски контекст во кој се наоѓаат Ромите во Р Македонија. Заштитата на основните човекови права во рамките на судските постапки, а пред сè положбата на Ромите како обвинети во кривичната постапка во контекст на целокупниот момент на стигматизација и стереотипизација кон Ромите, е значајна да се истражи за да се утврдат ефикасни механизми на заштита.

Особена грижа предизвикува состојбата со децата од ромска националност, коишто не се регистрирани во системот на матична евиденција и ги немаат потребните лични документи, инволвирани се во просјачење, имаат статус на деца на улица, не се вклучени во образовниот процес, па затоа постои висок степен на неписменост и непоседување знаења и вештини, честопати растат без потребна родителска грижа, принудени се да го менуваат местото на живеење и престојување, злоупотребуваат алкохол и недозволен супстанции со што се развиваат болести на зависност и сл.

Состојбата на дискриминаторскиот однос на институциите кон Ромите е нотирана во повеќе извештаи на меѓународни и домашни организации и органи коишто ги следат човековите права на маргинализираните групи. Особено загрижува фактот што определени согледани дискриминаторски политики и постапувања, иако нотирани и оценети како спротивни на основните човекови слободи и права, се повторуваат во извештаи од повеќе години. Ова наведува на тенденција на несензибилизираност на различностите и потребите на ромската популација, со што само се продлабочува јазот во различните сфери на општественото живеење¹.

Посебно внимание заслужува положбата на Ромите во правосудниот систем, во најширока смисла на зборот. Многубројни се согледувањата за дискриминацијата на Ромите во постапувањето на полицијата, примена на несоодветна сила, заплашување, репресија и нехуман третман, но и манифестирана недоверба во тврдењата на граѓаните од ромската националност дека определени права им се загрозени односно повредени.

Сензибилизација на судии и јавни обвинители за потребата од еднаков и недискриминаторски третман на Ромите во правосудството, како и обука и соодветно постапување на полицијата се неопходни заради обезбедување повисоко ниво на безбедност на ромската етничка заедница во македонското општество.

Од пресудите за нехуман и нечовечки третман против Република Македонија, на Европскиот суд за човекови права во Стразбур и многубројните активности, извештаи и укажувања на здруженијата на граѓани, недвојбено произлегува негрижата на Јавното обвинителство за спроведување ефективна истрага кога постојат тврдења на граѓани од ромска националност дека биле предмет на несоодветно полициско постапување².

Анализата на состојбата со Ромите во текот на судската постапка опфати повеќе методолошки алатки – анализа на судски пресуди, интервјуа со претставници на невладини организации кои работат во сферата на правата на Ромите, како и интервјуа со адвокати кои застапувале странки Роми во текот на судската постапка.

Од анализата на пресудите не може да се констатира дека постои дискриминација на Ромите како сторители или жртви на кривичните дела, ниту во однос на остварување на процесните можности ниту во однос на изрекување построги кривични санкции.

Сепак, може да се констатира дека не е исклучена дискриминација во најширока смисла на зборот во однос на неефикасноста во искористување на процесните можности што ги имаат Ромите во текот на постапката. Поради неукост и голем број обвинети од ромска националност воопшто немаат бранител во текот на кривичната постапка, а дури и во случаите каде што им бил ангажиран бранител, тој бил или ангажиран од невладиниот сектор или бил поставен по службена должност, што остава простор за сомнеж во ефективностa на одбраната што им била дадена на Ромите.

¹ <http://mhc.org.mk/pages/reports#.WbuCicgjGUk>
http://ombudsman.mk/MK/godishni_izveshtai.aspx
Macedonia, Country Reports on Human Rights Practices for 2011, United States Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor
Macedonia 2016 Human Rights Report, U.S. State Department
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf

² <http://www.jpacademy.gov.mk/upload/materijali%202017/lzbrani%20presudi%20na%20ESCP%20protiv%20RM%20za%20povreda%20na%20cl.3.pdf>

Од анализата на судските пресуди може да се издвојат следниве карактеристики за профилот на сторителот на кривични дела од ромска националност: лице од машки пол, неписмен или со завршено основно образование, безимотен или слабоимотен, невработен, женет и има три деца. Во однос на сторените кривични дела: сторено е кривично дело од областа на имотниот криминалитет, делото го сторил сам, специјален повтор, изречена условна осуда (за кражби) или казна затвор (за тешки кражби).

Во однос на граѓанинот Ром којшто се јавува како жртва на сторено кривично дело, може да се заклучи дека е лице од женски пол кое најчесто е жртва на кривично дело сторено во услови на семејно насилство.

Од анализата недвосмислено се наметнува заклучокот дека препознавањето на евентуалните дискриминаторски постапувања во текот на судската постапка во однос на процесната положба на Ромите би можело да се случи само со непосредно набљудување и следење на судските постапки каде што Ромите се обвинети или се жртви на кривичните дела, а особено со следење на работата на органите на прогонот, пред сè работата на полицијата и обвинителствата.

I. ВОВЕД

Дискриминација, маргинализација, нееднаков третман и нееднаков пристап до правдата се сè уште актуелни и загрижувачки теми во Република Македонија, особено кога станува збор за ромската заедница. И покрај уставните и меѓународните гаранции за еднаквост и недискриминација на секоја единка во општеството, сепак сме сведоци на нееднаквиот третман во остварување на правата на одделни етнички групи пред институциите и правосудните органи, дискриминација, маргинализација, сегрегација, прекршување на основните човекови права и слободи.

Припадниците на ромската заедница се една од најмаргинализираните и најдискриминираните групи во македонското општество во сите сфери: образование, домување, вработување, здравство, социјално осигурување. Ромите се соочуваат со нееднаков третман кога станува збор за пристап до правдата, независно за кое право станува збор. Ваквата состојба на ромската заедница се прикажува преку бројни анализи и извештаи како од домашни, така и од меѓународни организации и институции.

Начелото на еднаквост и забраната за дискриминација спаѓаат во основните права што му се загарантирани на секој човек. Тие се вклучени во сите релевантни меѓународни инструменти за правата на човекот: Универзалната декларација за човековите права (во членовите 1 и 2); Меѓународниот пакт за граѓанските и политичките права (членовите 2 и 26); Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права (членот 2); Меѓународната конвенција за укинување на сите облици на расна дискриминација и сл. Во меѓународен контекст, особено внимание заслужува членот 14 на Европската конвенција за основните човекови права и слободи којшто предвидува дека сите права загарантирани со оваа Конвенција треба да бидат обезбедени без дискриминација по која било основа, како што се: пол, раса, боја на кожа, јазик, вероисповест, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, врска со некое национално малцинство, имотна состојба, раѓање или друг статус.

Според ЕСЧП³, иако членот 14 не постои независно од другите права и слободи предвидени во Европската конвенција, мерата која сама по себе е во согласност со барањата содржани во одредбата која го регулира правото односно слободата, може да претставува повреда на членот 14 доколку таа мера се доведе во корелација со членот 14 и се изведе заклучок дека постои дискриминација („Во случаи против Белгија во врска со одредени аспекти на законите за употреба на јазиците во образованието во Белгија“ (Апликација бр. 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64)). Покрај членот 14 од Конвенцијата исклучителна е важноста на постоењето на членот 1 од Протоколот 12 кој ја детерминира општата забрана за дискриминација. Со

³ Европски суд за човекови права <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

Конвенцијата, всушност, е опфатена директната дискриминација, којашто може да се дефинира како несакан или штетен третман на поединец или група, врз основа на забранетите карактеристики или основи. Индиректна дискриминација може да се смета дека постои кога поради определени постапувања некој поединец или група претрпеле непропорционални последици, односно кога се практикуваат правила, барања или услови што се навидум неутрални, но тие несразмерно влијаат врз определени групи.

Според дефиницијата содржана во Меѓународната конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација⁴, под расна дискриминација се подразбира секое разликување, исклучување или привилегирање врз основа на раса, боја на кожа, потекло, или национално или етничко потекло, кое има цел да го оневозможи или да го отежни признавањето, уживањето или практикувањето на еднаква основа на човековите права и основните слободи во полето на политичкиот, економскиот, општествениот, културниот и во други полиња на јавниот живот.

Република Македонија има изготвено документи⁵ што се однесуваат на подобрување на положбата на Ромите во општеството, но нивната имплементација е несоодветна, нивната успешност е лимитирана и оттука, тие не го даваат посакуваниот резултат. Со оглед на фактот дека судството во една држава, која се темели врз начелото на владеење на правото и поделба на власта, претставува главен носител на заштитната функција во остварување на индивидуалните слободи и права на човекот и граѓанинот, а поради сериозните проблеми со кои се соочува ромската заедница се покажа дека е потребно да се изготви оваа анализа со цел да се добие јасна слика за положбата на Ромите и пред правосудните органи.

Имајќи предвид дека во Република Македонија досега не е спроведено истражување со кое би се утврдила положбата на Ромите пред правосудните органи, а во практиката се среќаваат примери на нееднаков третман и дискриминација спрема припадниците на ромската заедница, се наметна потребата од изготвување на оваа анализа која ќе покаже каква е состојбата на Ромите пред правосудните органи, а воедно ќе понуди аргументи од кои може да се извлечат заклучоци и препораки за подобрување на воочената состојба.

⁴ Меѓународна конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација, усвоена и отворена за потпишување, ратификување и пристапување со резолуција на Генералното собрание на ОН 2106А(XX) од 21 декември 1965 год., стапила во сила на 4 јануари 1969 г.

⁵ Стратегија за Ромите во Република Македонија 2014 – 2020, НАП за образование 2016 – 2020, НАП за здравство 2015 – 2020, НАП за вработување 2016 – 2020, НАП за домување 2016 – 2020, НАП за зајакнување на положбата на ромската жена во општеството 2016–2020, Оперативен план за образование 2005 – 2014, Оперативен план за здравство 2005 – 2014, Оперативен план за вработување 2005 – 2014, Оперативен план за домување 2005 – 2014, Национален акциски план за унапредување на општествената положба на Ромките во РМ (2011 – 2013), сите останати клучни документи може да се најдат на: <http://www.mts.gov.mk/dokumenti-642e295b-69e3-4291-acb1-2ce6beb8dcd8.nspx>:

II. МЕТОДОЛОШКА РАМКА НА АНАЛИЗАТА

Центарот за правни истражување и анализи (ЦПИА) за потребите на Анализата ангажираше двајца надворешни експерти во координација со проектниот координатор и асистент ангажирани од ЦПИА и партнерската невладина организација Здружение на правници Роми, кои работат на подобрување на статусот и пристапот до правата на граѓаните од ромската заедница.

Тимот истражувачи имаше цел да прибави потребни податоци за изготвување на анализата. Во овој контекст, надворешните експерти имаа задача од прибраните и внесени податоци во базата на податоци да изготват анализа, да изведат заклучоци и препораки во областа на која работеле со цел да се добие јасна слика за положбата на Ромите во правосудниот систем во Република Македонија.

Процесот на прибирање податоци се вршеше преку претходно утврдена методологија односно користење квантитативни и квалитативни методи на истражување и претходно усогласен метод на прибирање податоци, нивна обработка и соодветно чување во базата на податоци.

Користени се методите за кои беше оценето дека ќе дадат најефикасни и најдобри резултати за изготвување аргументирана анализа.

Во методот на истражување се користени следниве техники за прибирање и обработка на податоци:

- Користење на правото на слободен пристап до информации од јавен карактер во согласност со Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер
- Анализа на 144 пресуди од четири кривични судови во РМ, и тоа од ОС Скопје I Скопје, ОС Куманово, ОС Битола и од ОС Штип
- Интервјуа со двајца експерти кои работат на подобрување на состојбата на Ромите
- Интервјуа со шестмина адвокати кои застапуваат Роми во кривични постапки
- Интервјуа со четворица претставници на ромски невладини организации кои работат на подобрување и пристап на Ромите до правдата
- Осврт на стратешки документи кои се однесуваат на положбата на Ромите во Република Македонија
- Анализа на меѓународно законодавство кое се однесува на дискриминацијата и положбата на Ромите
- Анализа на домашно законодавство кое се однесува на дискриминацијата и положбата на Ромите

- Студија на специфични случаи
- Извлекување на заклучоци и препораки

Цели на анализата

Анализата има цел да понуди аргументи од коишто ќе може да се изведе заклучок каков е треманот на Ромите во кривичната постапка од страна на судовите, положбата на Ромите кога се јавуваат како жртви на сторено кривично дело, состојбата со децата Роми во правосудниот систем и сл. Притоа, особен предмет на анализа е казнената политика односно видот и висината на кривичните санкции во корелација со природата на стореното кривично дело, процесните права и можностите на Ромите да ги ползуваат процесните овластувања што Законот за кривичната постапка им ги гарантира на сите обвинети односно жртви на кривичните дела. Во ограничен дел, анализата ќе биде посветена и на пристапот до правдата и односот на полициските органи спрема граѓаните од ромска националност.

Правната анализа има цел и сензибилизација на судии и јавни обвинители за потребата од еднаков и недискриминаторски третман на Ромите во правосудството и за градење на капацитетите на младите студенти по право, за нивно ефективно вклучување во справувањето со антиромската реторика, говорот на омраза и криминалитетот од омраза, како и вклучување на Ромите во рамките на правосудните органи.

III. ОПРАВДАНОСТ НА АНАЛИЗАТА

I. Стратешки документи за инклузија на Ромите во РМ

I.1. Стратегија за интензивирање на локалната инклузија на Ромите во системот на социјалната заштита во РМ во периодот 2012 – 2014, МТСП, Скопје 2011 година.

Овој стратешки документ требаше да даде определени резултати во однос на следниве области:

- намалување на бројот на материјално необезбедени ромски семејства;
- зајакнување на капацитетите на социјалните установи за подобро таргетирање на социјално загрозените групи (вклучително и Ромите) и подобрување на квалитетот на услугите;
- проширување на мрежата на вонинституционалните форми на заштита;
- подобрување на информираноста на ромската заедница во однос на остварување на правата и обврските од социјалната заштита;
- намалување на бројот на деца Роми на улица;
- намалување на бројот на малолетнички бракови во ромската заедница;
- намалување на бројот на неевидентирани Роми кои поради недостаток на потребната лична документација не се во состојба да остваруваат права од социјалната заштита.

Државата не е доволно успешна во остварување на зацртаните цели и приоритети во оваа Стратегија. Тоа е евидентно и од Извештајот на Стејт депарментот на САД за Македонија за 2015 година⁶. Во Извештајот се нагласува дека не постојат доволно средства за да се постигнат значајни резултати, особено во сферата на здравствената заштита.

I.2. Стратегијата за Ромите во Република Македонија 2014 – 2020, Министерство за труд и социјална политика во соработка со Националниот координатор на декадата и стратегијата за Роми, јуни 2014

Како основни стратешки определби на Стратегијата се наведени следниве:

1. Подобрување на условите и можностите за вработување и намалување на невработеноста на ромската заедница, а преку тоа и нејзина интеграција во општествените текови во Република Македонија.

⁶ <https://www.state.gov/documents/organization/253085.pdf>

2. Да се подигне нивото на образование на ромската заедница.
3. Намалување на јазот во квалитетот на домување помеѓу ромската и неромските заедници во Република Македонија.
4. Континуирано подобрување на здравствениот статус на ромската заедница во Република Македонија.
5. Развој и промоција на ромската култура, јазик и традиција.

Социјална ексклузија (исклученост) е процес кога определени лица се туркаат кон работ на општеството и се попречуваат во потполност да учествуваат во општествените текови, како последица на нивната сиромаштија, недостаток на основни квалификации и можности за доживотно учење, или пак дискриминација. Ваквиот процес ги оддалечува овие лица од можностите за вработување, заработка, образование и обука, како и од општествените мрежи и активности. Социјално исклучените лица имаат мал до незначителен пристап до телата и органите надлежни за одлучување, а тоа ги прави да се чувствуваат немоќни да влијаат врз одлуките од значење за нивниот сопствен живот.

Социјалната инклузија (вклученост) е процес којшто им гарантира на лицата кои се наоѓаат во состојба на ризик и социјална ексклузија дека ќе се стекнат со можности и ресурси неопходни за нивно потполно учество во економскиот, социјалниот и културниот живот, како и за постигнување на пристојно, општествено прифатливо ниво на животен стандард и благосостојба. Ваквиот процес им обезбедува на овие лица посуштинско влијание врз одлуките од значење за нивниот сопствен живот и им го олеснува пристапот до основните права и слободи.

Новата стратегија во својот фокус ги има следниве области:

- Вработување;
- Образование;
- Домување;
- Здравство; и
- Култура.

2. Меѓународни документи за човековите права и за положбата на Ромите

- Универзална декларација за човекови права, 1948
- Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација на жените, 1979
- Универзална декларација за културниот диверзитет, 02.11.2001
- Декларација за социјална сигурност на земјите од Западен Балкан
- Меѓународна конвенција за елиминирање на сите форми на расна дискриминација
- Меѓународен пакт за граѓански и политички права
- Меѓународен пакт за економски, социјални и културни права

- Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жената
- Конвенција за правата на детето
- Европска конвенција за остварување на правата на децата (ЕТС 160)
- Европска конвенција за признавање и спроведување на одлуките кои се однесуваат на старателството над децата и обновување на старателството над децата (ЕТС 105)
- Европска конвенција за законски статус на вонбрачните деца (ЕТС 085)
- Европска конвенција за посвојување на деца (ЕТС 058)
- Европска социјална повелба (ЕТС 035)
- Рамковна конвенција за заштита на националните малцинства, 1997
- Протокол за статусот на бегалците
- Конвенција која се однесува на правната положба на лицата без државјанство
- Конвенција која се однесува на правната положба на бегалците
- Повелба за фундаментални права на Европската Унија (2000/С 364/01)
- Директива на Европскиот совет за спроведување на начелото на еднаков третман на лицата со различно расно и етничко потекло, 2000/43/ЕС
- Заклучоците на Европскиот совет од 14 декември 2007, 16616/1/07 REV 1
- Заклучоците за инклузија на Ромите од 28 мај 2009, 9 10394/09
- Заклучоците за унапредување на инклузијата на Ромите од 27 мај 2010
- Заклучоците на Европскиот совет за Платформата за национални стратегии за интеграција на Ромите до 2020 година
- Препорака за подобрување на условите за домување на Ромите и патувачките семејства во Европа Rec (2005) 4
- Препорака на Комитетот на министри за подобар пристап до здравствена заштита за Ромите и патувачките семејства во Европа Rec (2006) 10
- Препорака за политиките за Ромите и патувачките семејства во Европа Rec (2008) 5

3. Домашна законска регулатива за заштита од дискриминација

- Декларација за унапредување на положбата и правата на Ромите, „Сл. весник на РМ“, бр. 42/11
- Закон за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20 % од населението во Република Македонија, „Сл. весник на РМ“, бр. 92/08, 42/14
- Закон за спречување и заштита од дискриминација, „Сл. весник на РМ“, бр. 50/10
- Закон за локалната самоуправа, „Сл. весник на РМ“, бр. 5/02
- Закон за заштита на децата, „Сл. весник на РМ“, бр. 23/13, 12/14

4. Состојбата со човековите права на Ромите констатирана во извештаи на меѓународни и домашни организации

4.1. Годишен извештај за состојбата со човековите права во Република Македонија за 2011 година⁷

Согледани се состојби што значат општествена дискриминација на Ромите, но и на другите етнички и верски малцинства, што претставува основа за загриженост за состојбата со човековите права во земјата.

Воочено е дека главно на граѓани од ромска националност не им се овозможил излез од Република Македонија со образложение дека се тие потенцијални баратели на право на азил во ЕУ.

Ромите се жалат на широко распространета дискриминација во општеството. Граѓанскиот сектор и меѓународни експерти пријавиле дека работодавачите често не им обезбедуваат работни можности на Ромите, а некои Роми се жалат на недостаток на пристап до фондови за социјална заштита. Голем проблем претставува фактот што многу Роми немаат лични карти, кои се неопходни за да се добие пристап до владините услуги, како што се образованието, социјалната помош и здравствена заштита.

4.2. Годишен извештај за состојбата со човековите права во Република Македонија за 2016⁸ година на Стејт департментот на САД

Воочените проблеми со човековите права вклучуваат:

- физичко малтретирање на притвореници и затвореници од страна на полицијата и затворските чувари;
- лоши услови и пренатрупаност во некои затвори и ментални институции во земјата;
- одложен пристап до правен советник од страна на притворениците и обвинетите;
- ограничување на способноста на Ромите да ја напуштат земјата и ограничување на пристапот до здравствени услуги, особено гинеколошки услуги;
- рестрикции за пристап на азил; намален за превенција и заштита на жртвите на трговија со луѓе;
- домашно насилство врз жените и децата;
- дискриминација на лицата со пречки во развојот;
- институционална и социјална дискриминација врз Ромите и врз другите етнички малцинствата и врз ЛГБТИ-заедницата;
- злоупотреба на детскиот труд, вклучувајќи и присилно питачење.

⁷ Macedonia, Country Reports on Human Rights Practices for 2011, United States Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor

⁸ Macedonia 2016 Human Rights Report, US State Department

Во текот на годината, Народниот правобранител и граѓанските организации примиле неколку жалби, особено од лица од ромската националност, дека државните органи не им овозможиле слобода на движење исклучиво врз основа на нивната етничка, расна и религиозна припадност. Сепак, бројот на примени претставки беше помал отколку во претходните години.

Граничните власти спречиле излез од државата на повеќе лица, во најголем дел Роми, поради сомнеж дека ќе бараат право на азил во ЕУ. Во почетокот на ноември, министерот за внатрешни работи призна дека имало 41 случај пред судовите со обвиненија за дискриминација против Ромите. Потоа биле издадени директиви до надлежните органи да престанат со практиката на попречување на слободата на движење на граѓаните од ромска националност на граничните премини.

Лица без државјанство – во однос на лицата без државјанство (апатриди), заклучно со јуни, Агенцијата на ОН за бегалци (УНХЦР) известила дека имало 641 лица без државјанство во земјата. УНХЦР работел со надлежните органи за решавање на ситуацијата на дополнителни 273 лица, пред сè Роми, кои немале граѓанска регистрација и документација.

Репродуктивни права – Ромките имаат најмалку пристап до советувањата за планирање на семејството, немаат обезбедени гинеколошки услуги, поради фактот што многумина од нив немаат лични карти и не се во можност да добијат пристап до владините услуги во областа на здравството.

Дискриминација – жените од ромската заедница немаат еднакви можности за вработување и образование поради традиционалните или религиозни ограничувања и нивната улога во општеството. Во некои ромски заедници, претставува практика мажите да влијаат врз начинот на гласање на жените и да гласаат во нивно име.

Пријавување на новородени деца – некои ромски семејства задоцнето ги евидентираат новородените деца во матичните книги на родените, со што децата без изводи од матична книга на родените се оневозможени да имаат еднаков пристап до образовните, здравствените и другите бенефиции подоцна во животот.

Рано стапување во брак и присилни бракови – во ромската заедница се склучуваат бракови на рана возраст и принудни бракови. Тешко е да се процени бројот на раните и присилни бракови, бидејќи тие ретко се регистрирани.

Потребни се планови на државата за подобрување на социјалната инклузија на Ромите вклучувајќи мерки за да се спречат малолетните бракови, вклучувајќи задолжително средно образование, посебни социјални служби и служби во заедницата, училишни советувања и теренска работа, и подобрување на пристапот до основните здравствени услуги.

Ромите немаат можност да следат средно образование на нивниот мајчин јазик бидејќи нема доволно наставници Роми.

Се укажува на широко распространета општествена дискриминација на Ромите. Невладини и меѓународни експерти пријавиле дека работодавачите често не им обезбедувале работни можности на Ромите, а некои Роми се жалеле на недостаток на пристап до јавните услуги и бенефиции.

Децата Роми се премногу присутни во сегрегирани „специјални“ училишта за ученици со интелектуална попреченост.

Забрана за принудна работа – чести се случаите кога децата Роми се принудени да просат од нивни блиски роднини. Децата Роми честопати се експлоатирани и работат со своите родители.

4.3. Оценка на постигнувањата на реформата во сферата на малолетничката правда во Македонија⁹

Постои слаба секундарна превенција и недостатокот на напори за превенција и ресоцијализација во кои ќе се земат предвид посебните потреби на ромската заедница, коишто се значително повеќе застапени во поправните домови за малолетници одошто деца од другите заедници.

Диспропорционалниот број на деца Роми вклучени во извздување кривични дела ја нагласува итната потреба за програми за превенција прилагодени на потребите на ромската заедница, и поопшто, политиката на социјална вклученост. Програмите на Министерството за труд и социјална политика за социјално исклучените луѓе не ги идентификува Ромите како целна група. Единствени програми насочени кон ромската заедница се оние кои се спроведуваат од страна на невладини организации, чиј капацитет е ограничен. Затоа е потребна поголема поддршка за невладините организации и за организациите во заедницата.

Посебни целни групи треба да бидат децата на улица и нивните семејства, бездомници, жртви на семејно насилство и корисници на дрога.

Голем дел од затворениците на издржување казна затвор кои сториле имотен криминалитет се Роми. Посебен проблем претставува фактот што во установите нема вработени Роми. Има само двајца Роми вработени во целокупниот затворски систем. Сличен проблем е недостатокот на персонал од ромската заедница и во програмите или политиките кои конкретно се однесуваат на рехабилитација на ромски затвореници. Иако Ромите сочинуваат околу 2,6

⁹ Assessment of Juvenile Justice Reform Achievements in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, UNICEF Regional Office for Central and Eastern Europe/Commonwealth of Independent States, October 2010

отсто од населението, тие се застапени со близу 50 проценти во поправните установи за деца. Вработените во установите признаваат дека постојат посебни предизвици во превенција за повторување на делото од страна на Ромите, но сепак немаат кохерентен пристап за тоа што може да се направи за да се исполнат нивните посебни потреби.

Превенција – училиштата немаат политики или програми дизајнирани да се идентификуваат децата изложени на ризик од извршување кривично дело, на кои би им се обезбедила соодветна помош. Не постојат програми за превенција на деликвенцијата специјално дизајнирана да ги задоволи потребите на ромските заедници. Постојат дневни центри кои им помагаат на ромските деца во ризик и оние што се малолетни сторители на кривични дела.

4.4. Запоставени и жигосани: Анализа на состојбата: сексуална злоупотреба на деца, главни истражувачи: Виолета Чачева, Стојанка Мирчева, Канцеларија на УНИЦЕФ, Скопје, 2010

Истражувањето покажало дека иако децата од сите етнички заедници во земјата се во ризик, децата Роми се најранливи во однос на сексуалната злоупотреба. Причините се сложени и може да вклучуваат различни семејни и општествени структури и ставови во различните етнички заедници, нивниот пристап до услугите и перцепциите на оние што обезбедуваат заштита на децата.

Во студијата, во рамките на областите во кои истражувачите оцениле дека се потребни идни истражувања спаѓа и аспектот поврзан со традициите на ромското население како можен фактор на ризик за сексуална злоупотреба на деца.

За системот на детска заштита да стане ефективен, препознавањето на злоупотребата и негрижата треба да води до соодветна помош и поддршка за детето и семејството. Сите сексуално злоупотребени деца треба да имаат пристап до услуги за советување и услуги за поддршка од страна на ЦСР за нив и за членовите на нивните семејства. Сите услуги треба да се родово сензибилизирани и да ги земат предвид специфичните карактеристики на ранливите групи. Посебно внимание треба да ѝ се посвети на ромската заедница.

Истражувањето покажа дека најранливи на сексуална злоупотреба се децата Роми. Иако децата од ромската етничка заедница учествуваат само со 3 % во вкупната детска популација во државата, процентот на учеството на децата Роми жртви на сексуална злоупотреба е втора по застапеност, односно 23 % од вкупниот број на регистрирани деца жртви во земјата. Ваквиот диспарат меѓу застапеноста на деца со ромска етничка припадност во вкупната популација на

деца во земјата и високата застапеност на деца Роми меѓу пријавените деца жртви на сексуална злоупотреба е статистички високо значаен.

Од анализата на етничката припадност на лицата осудени за сексуална злоупотреба на деца произлегува дека 24 % се од ромската етничка заедница, што е значително повисоко одошто е застапеноста на ромското население во вкупното население во РМ (2.7 %).

4.5.Извештај за Република Македонија 2015, Брисел, 10.11.2015 год. СВД (2015) 212 конечна верзија

Општите слабости во спроведувањето на стандардите за човековите права влијаат на најранливите и најмаргинализираните групи во општеството, вклучително деца и малолетници, лица со посебни потреби, Ромите.

Иако се преземаат мерки на ниво на политики за промовирање на социјалната инклузија, сиромаштијата останува сериозен проблем, особено кај Ромите. Мерките во рамките на Националната стратегија за борба против сиромаштијата имаа ограничено влијание и сиромаштијата останува на високо ниво, особено меѓу Ромите.

Беше донесена новата стратегија за Роми 2015 – 2020. Беше зајакнато одделението на Министерството за труд и социјална политика за спроведување на политиката за Ромите. Семинарите за Ромите се одржуваат редовно, но нивните заклучоци не се сеопфатно проследени и координацијата меѓу институциите сè уште е слаба. Голем број владини проекти за социјално домување, образование, вработување и социјална помош покажуваат одредени добри резултати. Ромските здравствени медијатори функционираат во шест општини. Во рамки на проектот се вклучуваат луѓе во матичната книга на родени, 120 од 550 идентификувани луѓе досега се регистрирани.

Сепак, најзагрозените Роми сè уште имаат проблеми со пристапот до социјални бенефиции поради нивниот недостаток на административна документација. Речиси и да не се забележува напредок во однос на политичката застапеност, кај медиумите на ромски јазик и во однос на статусот на ромскиот јазик во општини со мнозинско ромско население.

Ромите имаат ограничени економски можности. Сиромаштијата и понатаму е најголем фактор зад малата вклученост на ромски деца во образованието. И понатаму има непропорционален број на ромски деца сместени во училишта за лица со посебни потреби. И понатаму преовладуваат сегрегација, стереотипи и други форми на дискриминација. Регистрирани се жалби од страна на Ромите спречени да ја напуштат земјата и малтретирање на Роми кои се вратиле по неуспешно барање азил во странство.

Ромите бегалци и внатрешно раселените лица и понатаму живеат во некавалитетни услови и нивниот пристап до образование, домување, здравство и вработување останува проблем. Бројот на активни ромски невладини организации е во опаѓање, бидејќи има сè помалку достапно финансирање.

4.6.Извештај за остварување на правата на децата во Република Македонија, Македонска национална коалиција на невладини организации за правата на детето

Од извештајот произлегува заклучокот дека постои низок степен на вклученост на децата Роми во целокупниот образовен процес. Притоа, најголем број деца Роми се вклучени во основното образование или 14 %, во градинките вклученоста е 5 %, а во средното образование само 3 %.

Ваквите проценти упатуваат на заклучокот, наведен во извештајот, дека родителите Роми немаат развиена свест за важноста на предучилишното образование ниту за важноста на средното образование. Според изготвувачите на извештајот, ваквата состојба може да се должи на отсуството на основни услови за егзистенција, а во однос на средното образование, како причина може да се земе предвид и раното стапување во брак.

4.7.Годишен извештај на Државниот совет за детско престапништво за 2015 година

Од годишниот извештај на Државниот совет за детско престапништво за 2015 година се добиваат сознанија за улогата и значењето што го има Дневниот центар за деца на улица, чија таргет-група се децата од ромската националност.

Дневниот центар за деца на улица работи со ранливи групи на деца и со нивните семејства, во нивната непосредна животна и социјална средина. Целна група во работата на Центарот се децата на улица од ромската заедница, во општина Шуто Оризари. Тоа се деца од ромски многудетни социјални семејства на возраст од 4 до 17 години, кои не се вклучени во образовниот систем, а кои времето главно го поминуваат на улица, питачејќи или работејќи по раскрсниците или кои живеат во исклучително неповолни станбени и материјални услови. Се работи на примарна превенција, со тоа што во Дневниот центар се адресираат основните причини или фактори уште пред децата да станат дел од системот на детското престапништво, со цел да се создаде заштитна средина за сите деца. Центарот претставува дел од современиот систем за грижа и заштита на децата, односно социјална сервисна служба во местото на живеење. Основна

цел на Програмата за работа на Дневниот центар за деца на улица е социјална интеграција и прекинување на циклусот на нивна маргинализација односно отстранување од улицата и вклучување во редовните општествени текови на животот.

4.8. Извештајот од спроведеното истражување за појавите на сексуална злоупотреба и сексуална експлоатација на децата, Одделение за заштита на правата на децата при Канцеларијата на Народниот правобранител, септември 2012

Од добиените одговори и од полицијата и од Јавното обвинителство и од судиите, се констатира дека во поглед на етничката припадност најголемиот број деца жртви се од македонската и од ромската етничка заедница.

Според согледувањата на ЦСР, како жртви се јавуваат деца со психолошка, воспитна и едукативна запоставеност или без родителска грижа, деца на улица, како и деца кои живеат во лоши социо-економски услови или кои потекнуваат од дисфункционални семејства или чии родители се со ниско образовно ниво. Според одговорите на дел од центрите, како жртви се јавуваат и деца со претходни сексуални искуства, кои биле жртви на сексуална експлоатација или кои биле изложени на семејно насилство.

Воедно, загрижува податокот дека најголемиот број деца на улица се од ромската етничка заедница.

Според препораките што ги даде граѓанските организации и се содржани во наведениов извештај, две заслужуваат особено внимание:

- државата да подготви посебни програми за надминување на социјалниот ризик кај посебно ранливите групи на ромското население;
- спроведување истражувања со цел добивање солидна емпириска основа за утврдување на принципите и факторите кои придонесуваат за посебна ранливост на ромското население и организирање кампањи за подигање на свесноста кај ромското население за овој феномен.

Во рамките на Општите препораки од Извештајот укажано е на неопходноста од преземање посебни и соодветни мерки за помош и заштита на децата од ромската етничка заедница кои се најчести жртви на сексуална злоупотреба и сексуална експлоатација.

IV. КРАТОК ОСВРТ ВРЗ ПРЕСУДИТЕ ПРОТИВ МАКЕДОНИЈА ПРЕД ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО ОДНОС НА НЕПРЕЗЕМЕНА ЕФЕКТИВНА ИСТРАГА

Неефективна истрага од страна на обвинителствата

Во Република Македонија во последните три години од страна на граѓански организации¹⁰ се регистрирани повеќе случаи за кои обвинителствата не спроведуваат ефективна истрага или државата не ја надоместува штетата, а дел од нив се однесуваат и на граѓаните од ромската заедница:

- брутално нападат граѓанин на улица во Охрид од страна на полицијата,
- осудено лице кое по напад на затворски полицаец изгубил еден бубрег и слезината,
- напад на голем број полициски сили против граѓани од ромската заедница во населбата Топана,
- претекување на момче во Полициската станица во Демир Хисар,
- тепање на малолетни деца Роми од страна на Полициската единица „Алфа“,
- врзување со јаже на малолетно момче погрешно сместен во установа за лица со телесна попреченост и сл.

За кривичното дело Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување немало ниту една осудителна пресуда со ефективна затворска казна. Биле донесени осум пресуди со кои на сторителот му била определена алтернативна мерка – условна осуда.

Што се однесува до кривичното дело Малтретирање во вршење на службата, била донесена само една пресуда со утврдена затворска казна (шест месеци) и 16 пресуди со определена алтернативна мерка – условна осуда.

Основните јавни обвинителства постапувале по 32 предмети за Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување. Само во седум од нив имало истрага и било поднесено обвинение.

За малтретирање во вршење на службата обвинителствата постапувале во 138 предмети, истрага имало за 30, а обвинение било поднесено во 22 предмета.

¹⁰ Хелсиншки комитет за човекови права – Годишен извештај за состојбите во областа на човековите права во Република Македонија во 2015 година

Пресуди пред Европскиот суд

Од вкупно 11 предмети против Р Македонија – по основите од членот 3 од Европската конвенција за човековите права (ЕКЧП) во периодот од 2008 до 2015 година, во осум пресуди ЕСЧП констатирал дека домашните власти, односно надлежното јавно обвинителство не спровело ефективна истрага за тврдењата на апликантите дека биле изложени на полициска бруталност, нехуман и деградирачки третман и постапување.

Во половина од наведените пресуди, апликантите се македонски државјани од ромска националност, што е прилично индикативен податок и заслужува поголемо внимание, што укажува на преголемата застапеност на Ромите во предметите поврзани со полициска бруталност имајќи го предвид бројот на Ромите во вкупната популација во Р Македонија.

Особено загрижува податокот што дури четири пресуди се донесени во текот на 2015 година, што зборува за зголемениот тренд на констатирано неспроведување ефективна истрага кога граѓаните тврделе дека биле изложени на полициска бруталност. Ваквите податоци треба да се сфатат многу сериозно, особено ако се има предвид бројот на предмети каде што не е поднесена апликација до Европскиот суд.

ЈАШАР против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (Апликација бр. 69908/01, Пресуда од 15 февруари 2007)

Жалителот се жалел дека тој бил предмет на полициска бруталност, што кај него предизвикала психичко и ментално страдање поради тортура, нечовечки и/или деградирачки третман. Понатаму, тој навел дека бил жртва на процедурална повреда на членот 3 од Конвенцијата, поради тоа што Јавното обвинителство не успеало да спроведе ефективна или каква било официјална истрага со цел да се открие идентитетот на полицајците и да ги казни оние кои биле одговорни за таквото постапување.

Во пресудата Судот истакнува дека членот 3 ја штити една од најосновните вредности во демократските општества. Дури и во најсложените околности, како што е борбата против тероризмот и организираниот криминал, Конвенцијата во апсолутна смисла забранува тортура и нечовечко или деградирачко однесување или казнување и не дозволува исклучоци и дерогација од неговата допустливост во согласност со член 15 § 2 дури и во настани од јавна итност, кои се закана по опстанокот на нацијата.

Судот понатаму потсетил дека малтретирањето мора да достигне минимално ниво на јачина во рамките на членот 3. Оценката за овој минимум е релативна: зависи од сите околности на случајот, како што е траењето на малтретирањето, физичките и/или психичките ефекти и, во одредени случаи, полот, годините и состојбата на здравјето на жртвата.

Судот во конкретниот предмет го смета за несомнен фактот дека жалителот поднел кривична пријава до Јавниот обвинител и дека поднел тужба за надомест на штета по повеќе од еден месец од критичниот настан. Адвокатот на жалителот поднел кривична пријава во врска со наводната полициска бруталност, при што во прилог ја доставил медицинската потврда додека притоа Јавниот обвинител имал обврска да истражи дали било сторено одредено кривично дело. Во овој поглед, Судот констатира дека особено е важно што Јавниот обвинител не презел никакви истражни мерки по приемот на кривичната пријава, доставена од адвокатот на жалителот. Судот утврдува дека домашните органи не презеле никакви чекори да идентификуваат кој бил присутен за време на приведувањето на жалителот или кога ги здобил повредите, или пак дали постојат индикации дека постојат сведоци, засегнати полициски службеници, или доктор, кој го прегледал жалителот, кои би биле испитувани во врска со повредите на жалителот. Јавниот обвинител не презел чекори да најде каков било доказ кој ќе ги потврди или негира наводите на жалителот во врска со наводното нечовечко постапување. Неактивноста на Јавниот обвинител спречила поведување на постапка од страна на жалителот како супсидијарен тужител и му го попречил пристапот до следната постапка пред надлежниот суд. Жалителот сè уште е спречен од покренување на истрага, поради тоа што Јавниот обвинител сè уште нема донесено решение за одбивање на кривичната пријава.

Судот утврдил дека во конкретниот случај постои повреда на член 3 од Конвенцијата во врска со неуспехот на надлежните органи да обезбедат ефикасна истрага во врска со тврдењата на жалителот дека бил подложен на нечовечко и деградирачко однесување во полицијата;

Случајот Јашар против Република Македонија е првиот случај против Република Македонија во кој се утврдува повреда на членот 3 од Конвенцијата и како таков претставува водечки предмет кој се користи како судска пракса во одлуките на ЕСЧП. Оттука исклучителната важност на овој предмет се согледува во фактот што тој случај претставува и основа на која се засноваат и останатите случаи против Р Македонија, а кои се однесуваат на повредата на членот 3 од Конвенцијата и се во однос на неефикасната истрага.

ЏЕЛАДИНОВ И ДРУГИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (Апликација бр. 13252/02, Пресуда од 10 април 2008)

Во конкретниот предмет жалителите се жалеле дека биле нападнати и малтретирани од полициски службеници и дека немало никаква ефикасна истрага во врска со нивните наводи.

Судот потенцирал дека кога поединец дава веродостојна изјава дека претрпел третман спротивен на член 3 од страна на полицијата или други слични државни службеници, таа одредба, гледана во врска со генералната обврска на државата под член 1 од Конвенцијата „на сите лица под нивна надлежност да ги обезбеди правата и слободите утврдени во... Конвенцијата“ подразбира дека ефикасна официјална истрага мора да има.

Истрагата во врска со сериозните тврдења за малтретирање мора да биде темелна. Истрагата мора да биде експедитивна.

Применувајќи ги генералните принципи во предметот, Судот заклучил дека не била спроведена истрага во врска со тврдењата на жалителите дека се здобиле со повреди од страна на полицијата. Следствено, Судот утврдил дека во овој поглед постои повреда на член 3 од Конвенцијата во врска со неуспехот на надлежните органи да спроведат ефикасна истрага во врска со наводите на жалителите за наводно полициско малтретирање.

СУЛЕЈМАНОВ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (Апликација бр. 69875/01, Пресуда од 24 април 2008)

Овој случај во суштина е идентитетен со претходните два случаи: Јашар против Р Македонија и Џељадинов и други против Р Македонија, при што и овде жалителот се жалел во согласност со член 3 од Конвенцијата дека тој бил предмет на полициска бруталност, што кај него предизвикала психичко и ментално страдање поради тортура, нечовечки и/или деградирачки третман. Жалителот навел дека бил жртва на процедурална повреда поради тоа што Јавното обвинителство не успеало да спроведе ефективна или каква било официјална истрага способна да го открие идентитетот и да ги казни одговорните полицајци.

Судот како и во претходните случаи истакнува кога поединец дава веродостојна изјава дека претрпел третман спротивен на член 3 од страна на полицијата или други слични државни службеници, таа одредба, гледана во врска со генералната обврска на државата под член 1 од Конвенцијата „на сите лица под нивна надлежност да ги обезбеди правата и слободите утврдени во

Конвенцијата", подразбира дека ефективна официјална истрага треба да има. Судот исто така констатира дека истрагата треба да биде експедитивна.

Применувајќи ги генералните принципи во конкретниот предмет, Судот повторно ја лоцира одговорноста на Јавниот обвинител односно неговата обврска да истражи дали повредата била сторена. Меѓутоа, тој не преземал никакви истражни мерки по приемот на кривичната пријава, освен барањето за дополнителни информации од МВР. „Писмената констатација“ на Јавниот обвинител за настанот не може да го измени заклучокот на Судот дека истрагата не ги задоволела барањата на член 3 од Конвенцијата.

Судот заклучува дека немало целосна ниту ефективна истрага за тврдењата на жалителот дека тој ги претрпел наводните повреди во рацете на полицијата. Судот и овде утврдил дека има повреда на членот 3 на Конвенцијата во врска со пропустот на надлежните органи да спроведат ефективна истрага во врска со тврдењата на жалителот дека бил малтретиран од полицијата.

АСЛАНИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА **(Апликација бр. 24058/13, Пресуда од 10 декември 2015)**

Жалителот во овој предмет се жалел дека бил малтретиран од полицијата и дека последователната истрага за неговите тврдења за полициска бруталност била неефективна [неделотворна].

Жалителот тврдел дека бил физички нападат од полицијата и дека кривичната постапка во врска со тоа сè уште не завршила. Судот жалбените наводи ги испитувал од суштествен и процедурален аспект на член 3 од Конвенцијата.

Судот во својата оценка истакнал дека тој го усвоил стандардот за докажување „von разумно сомнение“. Улога на Судот не била да одлучува за кривична вина или граѓанска одговорност, туку за одговорност на договорните држави според Конвенцијата.

Во овој случај Судот не се водел од правилото дека постапките според Конвенцијата се подложни на строга примена на начелото *affirmanti incumbit probatio* [товарот на докажување е врз оној кој тврди нешто]. Судот припомнува на својата практика според членовите 2 и 3 од Конвенцијата дека кога за предметниот настан постојат ексклузивни сознанија во посед на властите, како во случаи на притворени лица под нивна контрола, ќе се појават силни претпоставки за фактот на повреда или смрт настаната во текот на тоа лишување од слобода. Во такви предмети може да се смета дека товарот на докажување паѓа врз властите, кои треба да обезбедат задоволително и убедливо објаснување.

Судот и во овој случај повторил дека кога поединец со добра здравствена состојба е лишен од слобода од полиција и по ослободувањето е утврдено дека бил повреден, државата е должна да обезбеди прифатливо објаснување како биле причинети тие повреди, а во отсуство на такво објаснување се појавува јасно прашање според член 3 од Конвенцијата (види *Mafalaní* против Хрватска, бр. 32325/13, § 119, 9 година 2015 година).

Судот непобитно утврдил дека на 21 март 2008 година жалителот влегол во полициската станица во Ресен и водел разговор во канцеларијата на главниот командир, во присуство на трети лица и во присуство на полициските службеници, и дека нема ништо што би сугерирало дека тој имал какви било повреди кога влегол во полициската станица. Исто така, утврдил дека во 5:30 часот наутро на 21 март 2008 година тој побарал медицинска помош во охридската болница во врска со повредите посочени во лекарското уверение што било издадено во таа пригода.

Судот во овој предмет смета дека има докази *prima facie* [на прв поглед] во прилог на верзијата на жалителот за настаните и дека товарот на докажување треба да се префрли врз Владата. Владата не обезбедила задоволително и убедливо објаснување за потеклото на повредите на жалителот посочени во медицинските списи и стварните околности во кои тие биле причинети.

Во овој предмет исто така е утврдено дека имало повреда на член 3 од Конвенцијата поради пропустот на властите да спроведат ефективна истрага за тврдењата на жалителот за полициска бруталност, како и дека имало повреда на член 3 од Конвенцијата поради нечовечно и понижувачко постапување од полицијата за време на сослушување на жалителот во полициската станица во Ресен на 21 март 2008 година.

V. ДОСТАПНИ ПОДАТОЦИ ЗА РОМИТЕ КАКО СТОРИТЕЛИ И ЖРТВИ НА КРИВИЧНИ ДЕЛА

Податоци од Државниот завод за статистика на РМ

I. Полнолетни сторители на кривичните дела

Од достапните податоци во однос на полнолетните сторители на кривични дела за периодот од 2011 до 2015 година, претставени во табелата подолу, евидентно е дека од вкупниот број осудени лица, близу 11 % биле од ромска националност.

Табела I: Полнолетни сторители

Година	Вкупно осудени	Македонци	Албанци	Турци	Роми	Власи	Срби	Болшаши	Останати	Непознато
2011	9810	5329	1969	343	1130	20	77	77	148	717
2012	9042	4605	1899	457	996	18	80	65	113	809
2013	9539	4361	2152	504	1083	11	49	66	93	1220
2014	11683	6093	2214	549	1180	13	74	105	145	1310
2015	10312	4438	2069	371	1091	17	60	95	270	1901
Вкупно:	50386	24826	10203	2224	5480	79	340	408	769	5957
%:	100 %	49,27 %	20,25 %	4,41 %	10,88 %	0,16 %	0,67 %	0,81 %	1,53 %	11,82 %

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Ако се направи увид во најчесто сторуваните кривични дела од страна на полнолетните Роми кои биле осудени во периодот од 2011 до 2015 година, произлегува дека близу 2/3 од сите сторени кривични дела од страна на Ромите биле од областа на имотниот криминалитет.

Со по помалку од 5 % во вкупно сторените кривични дела учествуваат кривичните дела против животот и телото и против јавниот ред и мир, а со помалку од по 3 % учествуваат кривичните дела против бракот, семејството и младината и кривичните дела против здравјето на луѓето.

Табела 2: Најчесто сторени кривични дела од полнолетни Роми

Година	Вкупно осудени Роми	Кривични дела против имотот	Против животот и телото	Против ЈРМ	Против бракот, семејството и младината	Против здравјето на луѓето
2011	1130	813	53	43	47	49
2012	996	746	68	41	28	21
2013	1083	825	44	32	28	22
2014	1180	830	65	77	23	22
2015	1091	818	41	67	21	27
Вкупно:	5480	4032	271	260	147	141
%:	100 %	73,58	4,95	4,74	2,68	2,57

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

2. Деца во судир со законот

Достапните податоци за децата во судир со законот што се регистрирани како сторители на кривични дела за периодот 2011 – 2015 година, покажуваат дека 16 % од сите деца во судир со законот што сториле кривични дела во наведениот период биле деца од ромска националност.

Табела 3: Деца во судир со законот

Година	Вкупно осудени	Македонци	Албанци	Турци	Роми	Власи	Срби	Бошњаци	Останати	Непознато
2011	722	268	209	36	97	1	1	7	8	95
2012	556	198	101	36	96	0	0	15	1	109
2013	473	172	129	32	66	0	0	4	5	65
2014	461	206	121	26	85	0	0	11	3	9
2015	348	110	85	8	81	1	0	0	2	61
Вкупно:	2560	954	645	138	425	2	1	37	19	339
%:	100 %	37,3 %	25,2 %	5,4 %	16,6 %	0,1 %	0,0 %	1,4 %	0,7 %	13,2 %

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Децата Роми во повеќе од 80 % од сите сторени кривични дела, извршиле кривични дела против имотот, со што не се разликуваат многу од возрасните Роми кои се регистрирани како сторители на кривични дела.

Загрижува фактот што децата Роми вршат близу 5 % кривични дела против половата слобода и половиот морал. Овие кривични дела имаат подеднакво учество во вкупно сторените кривични дела од децата Роми како и кривичните дела против јавниот ред и мир, што упатува на заклучок дека кај децата Роми постои поинаков систем на вредности во однос на половите дејства, што во дел може да се должи на раното стапување во брак и појавата на присилни бракови.

Табела 4: Најчесто сторени кривични дела од децата Роми

Година	Вкупно осудени деца Роми	Кривични дела против имотот	Против половата слобода и половиот морал	Против животот и телото	Против ЈРМ	Против безбедноста во сообраќајот
2011	97	85	4	1	1	4
2012	96	88	2	1	2	1
2013	66	58	3	1	0	1
2014	85	62	6	2	9	3
2015	81	55	5	9	8	3
вкупно:	425	348	20	14	20	12
%:	100 %	81,9 %	4,7 %	3,3 %	4,7 %	2,8 %

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Податоци од Управата за извршување санкции при Министерството за правда на РМ

Од Годишниот извештај на Управата за извршување на санкциите може да се добијат податоци за состојбата со притворените и осудените лица на 31.12.2015 година.

Од подолу прикажаните податоци произлегува дека е помал бројот на Роми во притвор, одошто на издржување казна затвор. На 31.12.2015 година имало 5,7 % Роми во притвор, и дури трипати повеќе Роми на издржување казна затвор, односно 15,2 %.

Табела 5: Национална припадност на притворени лица	Состојба 31.12.2015	
	број	%
Македонци	107	33,6
Албанци	153	48,1
Роми	18	5,7
Турци	13	4,1
Срби	10	3,1
Друго	17	5,3
Вкупно:	318	100,0

Табела 6: Национална припадност на осудените лица	Состојба 31.12.2015	
	број	%
Македонци	1289	41,8
Албанци	988	32,0
Роми	468	15,2
Турци	143	4,6
Срби	56	1,8
Друго	143	4,6
Вкупно:	3087	100,0

Извор: Податоци од Управата за извршување санкции

Помалата застапеност на Ромите помеѓу притворените лица се должи на фактот што во најголем број случаи тие вршат имотен криминалитет, кривични дела за коишто поретко се изрекува мерката притвор.

Податоци за повторништвото кај децата од ромска националност

Во рамките на Државниот совет за превенција на детско престапништво¹¹ беше спроведено истражување во однос на ризик-факторите за повторништвото кај децата заради подобра превенција на детското престапништво, во однос на состојбата во 2014 година.

¹¹ Резултатите од истражувањето се публикувани во Македонската ревија за кривично право и криминологија, за 2014 година.

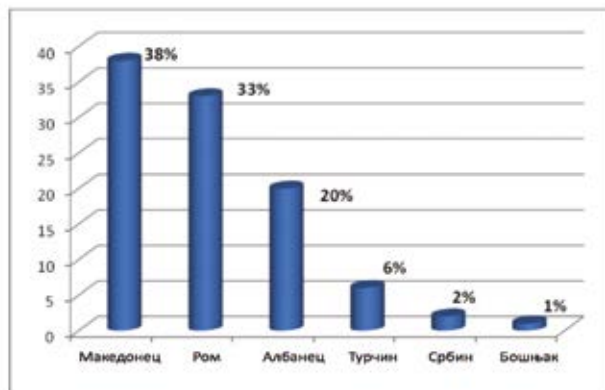
Истражувањето покажа висок процент на повторништво кај децата од македонска и ромска националност. Истражувачите го дефинирале профилот на детето повторник земајќи предвид повеќе аспекти поврзани со детето, неговото семејство и начинот на извршување на кривичното дело.

Детето повторник е дете од машки пол на просечна возраст од 13 години, Македонец или Ром, којшто е ученик во средно училиште или е дете што воопшто не е вклучено во образовниот процес.

Во однос на семејството, истражувањето покажува дека основниот проблем е комплетното, но дисфункционално семејство.

Кривичните дела ги врши најчесто во група со други деца или во група заедно со полнолетни и со деца.

Графикон 1: Повторништво кај деца од ромска националност

Извор: Податоци од истражувањето на Државниот совет за превенција на детско престапништво

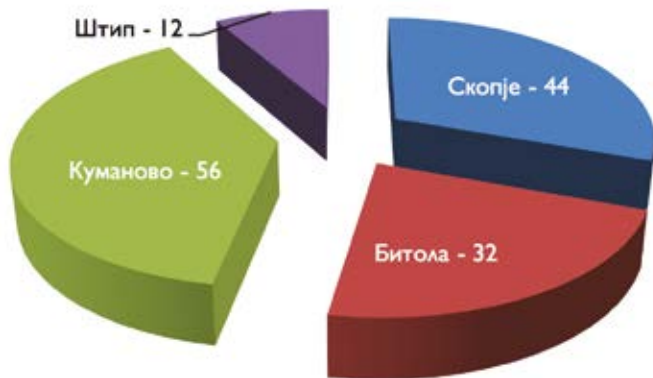
Според достапните податоци од истражувањето, истражувачите констатирале дека најголем процент од децата рецидивисти се од македонско етничко потекло – 38 %, а по нив се децата рецидивисти од ромската популација – 33 %.

VI. ЕМПИРИСКА АНАЛИЗА: ПОЛОЖБАТА НА РОМИТЕ ВО КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА

I. ПОДАТОЦИ ЗА СТОРИТЕЛИТЕ

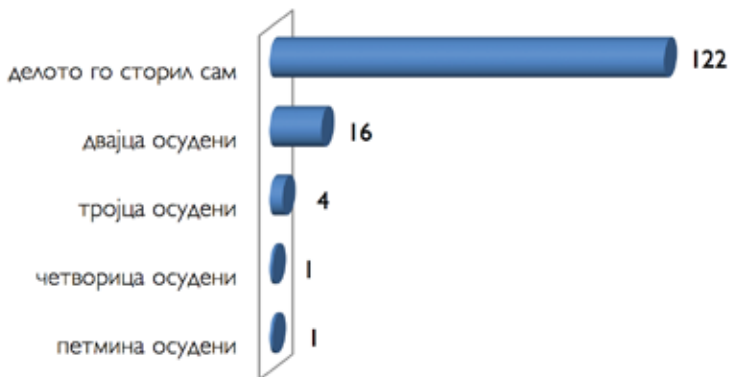
Пресуди според основните судови. Предмет на анализа беа вкупно 144 пресуди од основните судови во Скопје, Штип, Битола и Куманово, при што сите основни судови се со проширена надлежност. Дистрибуцијата на пресудите според основниот суд е прикажана на следниов графикон:

Графикон 2: Број на пресуди според основните судови

Број на лица што учествувале во извршувањето на кривичните дела. Оваа околност се наметна како потребна за анализа со оглед на фактот што со 144 анализирани пресуди биле осудени вкупно 168 лица, а за 7 лица била донесена ослободителна односно одбивателна пресуда.

Графикон 3: Број на лица што учествувале во сторување на кривичното дело

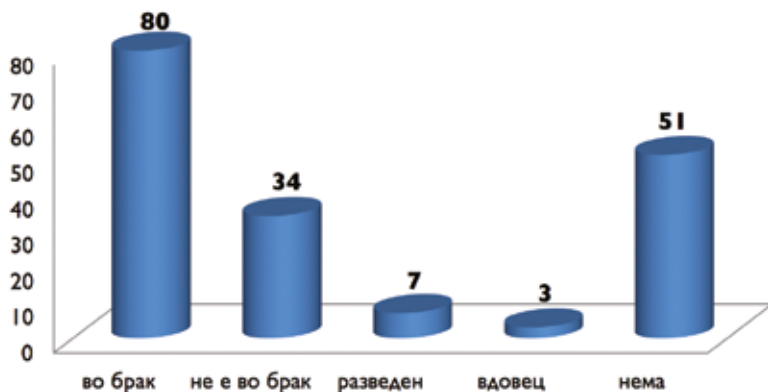

Полова структура. Во вкупно 144 пресуди имало вкупно 175 сторители. Од нив само 7 се лица од женски пол. Интересен е податокот дека само едно осудено женско лице е осудено како единствен сторител на кривичното дело, а од останатите 6 женски лица, три, кривичните дела ги сториле заедно со уште едно лице, а другите 3, кривичните дела ги сториле во група од три осудени лица. Жените се јавуваат како сторители на имотни кривични дела и кривични дела од член 201 од КЗ, Запуштање и малтретирање на дете.

Возраст на сторителите. Од 175 сторители според пресудите, за голем дел од нив (157 или близу 90 %) нема податоци за возраста со оглед на фактот што се анонимизирани матичните броеви и датумите на раѓање во самите пресуди. Има достапни податоци само за 18 лица, но сосема се недоволни за да може со нивна анализа да се изведе аргументиран заклучок за возрастната структура на сторителите.

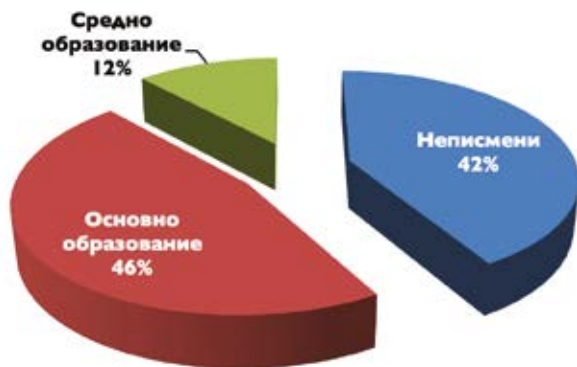
Брачна состојба. Од 175 сторители, за 124 лица или близу 71 % има податок во однос на брачната состојба. Од достапните податоци евидентно е дека најголемиот број на осудени се во брак – 80 или 46 %, 34 осудени лица или 19 % не се во брак, а сосема е мал процентот на разведени и вдовци. За 51 лице или 29 % од сите осудени лица, воопшто нема податоци во анализираните пресуди.

Графикон 4: Број на сторители според брачната состојба

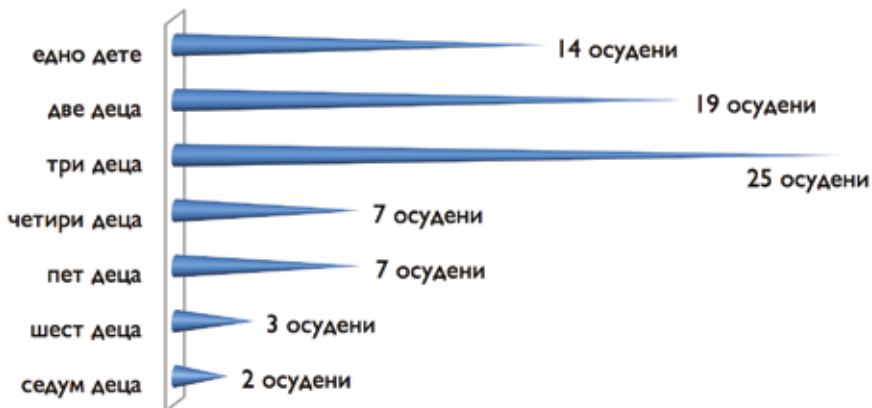
Степен на образование. Во однос на степенот на образование од пресудите може да бидат претставени достапните податоци во однос на околноста колку од осудените се неписмени, а колкумина имаат основно односно средно образование. Од пресудите, податоци за овој индикатор може да се најдат за вкупно 137 лица. Од достапните податоци вкупно 57 осудени лица се неписмени. Во однос на степенот на образование има податоци за 80 лица, од коишто 64 лица имаат основно образование, 16 имаат средно образование, а нема ниту еден со високо образование. Процентуалното учество на различните параметри во однос на степенот на образованието, заради поголема прегледност, се претставени на следниот графикон:

Графикон 5: Степен на образование на сторителите

Број на деца во семејството. Анализата на пресудите доведе до сознанија дека од 175 сторители, само 77 лица биле родители. Апсолутните броеви за бројот на деца е претставен на следниов графикон. Од податоците е евидентно дека сторителите на кривични дела поретко имаат повеќе од три деца. Сепак, бројот на деца треба да се доведе во корелација со имотната состојба на сторителите, при што се забележува дека доминираат семејства кои се безимотни или слабоимотни, па оттука и бројката од три деца треба да се сфати како многудетна од аспект на неможноста да бидат задоволени основните животни потреби како на децата, така и на членовите на целото семејство, односно домаќинство.

Графикон 6: Број на осудени лица според бројот на деца во семејството

Имотна состојба. Од достапните податоци евидентно е дека сторителите се наоѓаат во тешка и незавидна имотна состојба. Од 175 сторители, 15 % биле безимотни, а високи 56 % биле слабоимотни. Тешката имотна состојба може да се земе како еден од ризик-факторите што ги наведуваат сторителите најчесто да вршат кривични дела против имотот.

Графикон 7: Број на осудени лица според имотната состојба

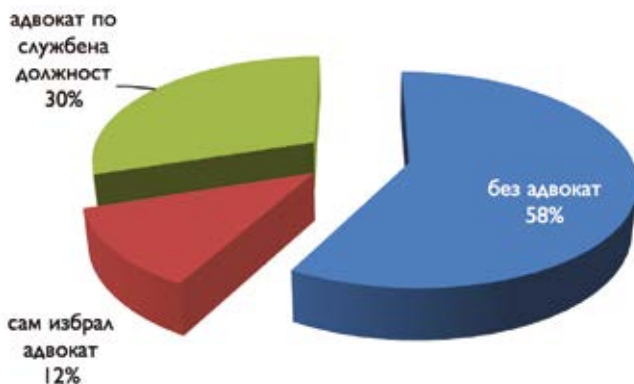

Социјална положба. Од 175 сторители, во пресудите има податок за 131 лице, од кои 120 се невработени, а само 11 лица се вработени.

Учество на бранител во постапката. Од 175 сторители, во пресудите има податок за 164 лица во однос на учеството на бранител во постапката. Од нив, 95 лица воопшто немале адвокат во текот на постапката, 19 лица сами избрале адвокат, а на 50 лица им бил одреден адвокат по службена должност.

Обезбедување на преведувач во постапката. Од 144 пресуди во ниту една пресуда не е наведено дека во текот на постапката е обезбеден преведувач на ромски јазик, па се доведува во прашање дали обвинетите во целост го разбрале обвинението.

Графикон 8: Процент на (не)учество на адвокат во постапката

Претходна осудуваност и процент на повторништво. За сите осудени лица има податоци во пресудите во однос на околноста дали станува збор за примарни сторители или за рецидивисти. Од вкупно 175 сторители, 100 лица или 57 % се јавуваат како примарни сторители, а 75 лица или 43 % се рецидивисти односно претходно веќе биле осудувани.

Од 75 лица што претходно биле осудувани, 60 % или 45 лица претходно биле осудени за ист вид на кривични дела. Ова зборува за висок процент на специјален повтор, при што доминираат кривични дела против имотот.

Графикон 9: Процент на примарни сторители и рецидивисти

Видови на сторени кривични дела. Со цел да се добие претстава за видот на сторените кривични дела, подолу во табелата се претставени сторените кривични дела според нивниот вкупен број. Се забележува дека има поголем број сторени кривични дела одошто осудени лица, што упатува на заклучокот дека во некои пресуди еден осуден се јавува како сторител на повеќе кривични дела. Од друга страна, воопшто не изненадува фактот што најмногу се застапени кражбите и тешките кражби, со оглед на социјалната и имотната состојба во којашто се наоѓаат сторителите.

Табела 7: Видови кривични дела и нивни вкупен број

Кривично дело	Вкупен број	Кривично дело	Вкупен број
Телесна повреда, Член 130	6	Измама, Член 247	2
Тешка телесна повреда, Член 131	1	Оштетување и неовластено навлегување во компјутерски систем, Член 251	1
Загрозување на сигурноста, Член 144	5	Прикривање, Член 261	10
Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години, Член 188	1	Повреда на права од индустриска сопственост и неовластена употреба на туѓа фирма, Член 285	1
Запуштање и малтретирање на дете, Член 201	4	Фалсификување исправа, Член 378	5
Неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори, Член 215	4	Спречување службено лице во вршење службено дејствие, Член 382	1
Кражба, Член 235	36	Напад врз службено лице при вршење работи на безбедноста, Член 383	1
Кражба на електрична енергија, топлинска енергија или природен гас, Член 235-а	6	Насилство, Член 386	1
Тешка кражба, Член 236	88	Симнување или оштетување на службен печат или знак, Член 389	1
Разбојништво, Член 237	4	Неовластено изработување, држење, посредување и тргување со оружје или распрскувачки материи, Член 396	3
Бесправно градење, Член 244-а	1		Вкупно: 182

Извор: Анализа на достапните пресуди

Изречени кривични санкции. Од достапните податоци се забележува дека доминира алтернативната мерка условна осуда.

Казната затвор е застапена со различни времетраења: од три месеци казна затвор до 15 години казна затвор. Најчести се краткотрајните казни затвор до 12 месеци (вкупно 39 или близу 56 % од сите казни затвор).

Табела 8: Видови изречени кривични санкции и донесени пресуди

Изречени кривични санкции	Вкупен број
Условна осуда	95
Судска опомена	1
Парична казна	3
Казна затвор во траење:	69
до 6 месеци	9
од 6 до 12 месеци	15
од 12 месеци	15
до 18 месеци	4
од 18 месеци	6
до 24 месеци	1
од 24 месеци	5
до 30 месеци	1
од 30 месеци	4
до 3 години	4
од 3 години	2
од 4 години	1
од 15 години (во отсуство)	2
Ослободителна пресуда	3
Одбивателна пресуда	4
Вкупно:	175

Извор: Анализа на достапните пресуди

Ако изречените санкции се доведат во корелација со најчесто сторените кривични дела, а тоа се кражбата и тешката кражба, се добиваат податоците претставени во табелата подолу. Имено, во однос на кривичното дело Кражба, во најголем број случаи (56 %) била изречена алтернативната мерка – условна осуда, додека за кривичното дело – Тешка кражба, најчесто изрекувана била казната затвор (66 %).

Табела 9: Изречени кривични санкции за најчесто извршуваните кривични дела

Вид на кривична санкција	Кражба		Тешка кражба	
	Вкупно	%	Вкупно	%
Затвор	11	31 %	58	66 %
Парична казна	3	8 %	0	0
Условна осуда	20	56 %	26	30 %
Судска опомена	1	3 %	0	0
Ослободителна/одбивателна пресуда	1	3 %	4	5 %

Извор: Анализа на гостапните пресуди

Ако овие податоци се доведат во корелација со статистичките податоци на Државниот завод за статистика, за периодот 2011 – 2015 година (прикажани во Табела 4), евидентно е дека постои совпаѓање на најфреквентните изречени санкции во однос на кривичните дела – Кражба и Тешка кражба, односно за кривичното дело Кражба најчесто била изрекувана алтернативната мерка – условна осуда, а во однос на кривичното дело Тешка кражба, најчесто била изрекувана затворската казна.

Табела 10: Изречени кривични санкции за полнолетни осудени лица

Година	Кражба					Тешка кражба				
	Вкупно	Затворска казна	Парична казна	Условна осуда	Други санкции	Вкупно	Затворска казна	Парична казна	Условна осуда	Други санкции
2011	1017	286 28 %	220 22 %	503 49 %	8 1 %	1839	1116 61 %	64 3 %	656 36 %	3 0.2 %
2012	1121	304 27 %	413 37 %	395 35 %	9 1 %	1707	1006 59 %	56 3 %	629 37 %	16 1 %
2013	1331	340 26 %	369 28 %	602 45 %	20 2 %	1845	1177 64 %	88 5 %	574 31 %	6 0.3 %
2014	1112	219 20 %	326 29 %	555 50 %	12 1 %	1634	987 60 %	90 6 %	541 33 %	16 1 %
2015	1197	253 21 %	194 16 %	735 61 %	15 1 %	1687	1086 64 %	55 3 %	537 32 %	9 1 %
просек:		24.4 %	26.4 %	48 %	1.2 %	просек:	61.6 %	4 %	33.8 %	0.7 %

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

II. ПОДАТОЦИ ЗА ЖРТВИТЕ

Во пресудите има многу малку податоци за жртвите на кривичните дела. Очигледно е дека судиите повеќе се концентрираат на податоците поврзани со сторителот, без притоа да се обрне доволно внимание за податоците на жртвите.

Од достапните податоци во анализираните пресуди податоци има само за 15 жртви на кривични дела, при што дел од нив се жртви на семејно насилство, дел се жртви на кривичните дела – телесна повреда и тешка телесна повреда, и дел се жртви на полов напад врз дете.

Според полот, 8 жртви се од женски пол, а 7 жртви се од машки пол.

Со оглед дека повеќето се жртви на семејно насилство, се констатира постоење роднински врски помеѓу сторителот и жртвата и тоа: брачен другар, роднина, родител на обвинетиот, дете на обвинетиот и соседи.

VII. СОЗНАНИЈА ДОБИЕНИ ОД ИНТЕРВЈУА СПРОВЕДЕНИ СО ПРЕТСТАВНИЦИ ОД НЕВЛАДИНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

За потребите на анализата беа направени интервјуа со четворица претставници од граѓанските организации кои се занимаваат со промоција и заштита на човековите права и основни слободи, особено на маригнализираните и дискриминирани групи во општеството.

Од интервјуто со Љ. Ш., претседател на ромска граѓанска организација, добиени се информации дека организацијата посредувала во неколку предмети каде што имало очигледни повреди на правата на Ромите, односно применета е прекумерна сила од страна на полицијата. Тие веднаш биле упатувани до релевантни организации кои обезбедуваат бесплатна правна помош со цел да се процесираат случаите.

Според информациите добиени од Љ. Ш., Ромите во постапките пред судовите се дискриминирани, имаат нееднаков третман пред различни органи и институции во државата, сè уште е присутна прекумерната употреба на сила од страна на органите на прогонот и не се спроведуваат ефективни истраги кога граѓаните од ромската заедница биле жртви на прекумерна полициска бруталност.

Во прилог се предметите на Ромите, кои од страна на Љ. Ш. беа упатени до Хелсиншкиот комитет на РМ за понатамошно процесирање.

ПОЛИЦИСКО МАЛТРЕТИРАЊЕ ВО НАСЕЛБА ТОПААНА: На 5 мај 2013 година, во скопската населба Топаанско Поле, МВР спровело акција за приведување на осуденото лице кое по искористување на погодноста – викенд надвор од КПД Идризово, не се вратило на издржување на затворската казна. На 6 мај 2013 година во медиумите била пренесена информација за прекумерна употреба на сила од страна на полициските службеници, учесници во акцијата за приведување. По обезбедениот контакт со дел од лицата кои преку медиумите се пожалиле од начинот на кој се одвивала полициската акција, претставници на Хелсиншкиот комитет на 8 мај 2013 година во населбата Топаанско Поле оствариле разговор со овие лица. Разговорот се водел со поголема група граѓани, припадници на ромската етничка заедница. Четворица од нив истакнале дека биле директни жртви на полициското постапување што се состоело од физичко и психичко малтретирање. И покрај тоа што тие биле недолжни жртви, биле уапсени и изнесени пред истражен судија кој отворил истражна постапка во

која тие биле обвинети за наводно сторено дело „Напад на службено лице при вршење работи од безбедноста“ и им определил превентивна мерка „Обврска обвинетите да се јавуваат во судот секој понеделник во седмицата“. За овој случај, исто така, не постои ефикасна истрага во насока на испитување на наводите за бруталното полициско постапување.

ПОЛИЦИСКА ТОРТУРА ВО КПУ ИДРИЗОВО ВРЗ ПРИПАДНИК НА РОМСКАТА ЕТНИЧКА ЗАЕДНИЦА: По поднесено барање за бесплатна правна помош од страна на Селим Демо, татко на Зухер Ибраимов, Желсиншкиот комитет активно го следел и постапувал во случајот на тортура во КПУ Идризово, во кој на осуденото лице г. Ибраимов, по нападот од страна на припадник на Секторот за безбедност, хируршки му биле отстранети еден бубрег и слезината. Инцидентот се случил во КПУ Идризово на 12 март 2013 година, во местото викано „свињарник“ кога г. Ибраимов, заедно со уште едно осудено лице, поправале телевизор. Кога г. Ибраимов бил здогледан од припадник на Секторот за безбедност бил запрашан што прави таму, по што веднаш и без причина припадникот на Секторот за безбедност почнал да го тепа.

ПОЛИЦИСКО МАЛТРЕТИРАЊЕ ВО НАСЕЛБА ДУЌАНЦИЌ ПОД КАЛЕ: Две малолетни бездомни деца тргнале до продавница, но биле пресретнати од Специјалната единица „Алфа“, кои ги нападнале, физички ги малтретирале и им се заканувале со цел да признаат дека извршиле разбојништво – дека украде чанта на госпоѓа која случајот го пријавила во полиција. Малолетните деца без придружба од родител биле однесени во ПС Беко каде што продолжила полициската бруталност врз нив, дури биле принудени да потпишат изјави без присуство на родители. При соочување со пријавителот, госпоѓата негирала дека малолетните деца го сториле разбојништвото. Случајот е процесуиран и е во тек постапката поради пречекорување на полициските овластувања.

Од интервју со проектен менаџер за заштита на човековите права, добиени се информации дека во пракса се соочуваат со предмети на прекршување на човековите права и слободи, како и со предмети поврзани со нееднакво постапување кон припадниците на ромската заедница во кривична постапка. Како посебни предмети се посочени следниве:

Малолетно девојче од ромска националност од Винаца повредено во сообраќајна незгода од страна на средовечен Македонец. Во овој случај на сообраќајната незгода сторител бил средовечен Македонец со силно

локално влијание, а малолетното дете се здобило со сериозна телесна повреда – скршеница (фрактура на карлицата). Од страна на лекарите оваа повреда била квалификувана како лесна односно телесна повреда, каде што видот и карактерот на повредата е квалификаторен за да може да постои квалификација за потешко кривично дело, кое се гони по службена должност. Од страна на НВО било реагирано и бил известен Народниот правобранител за постапувањето на здравствените служби односно лекарите. Во натамошниот тек на постапката родителите на малолетното девојче се откажале од преземање мерки за расветлување на случајот, бидејќи немале доволно средства да ја продолжат постапката односно да иницираат судско-медицинско вештачење со кое би се утврдил видот и карактерот на повредите, односно дали станува збор за тешка или само за телесна повреда. Во ваков случај на неповолен социо-економски контекст кај родителите на жртвата, не постоела можност случајот целосно да биде завршен.

Втор случај во кој е забележано нееднакво постапување е случајот на осуденикот Бејто Сејфула од Скопје. Имено, Бејто Сејфула бил зависник од наркотични супстанции и осуден на издржување казна затвор за кривичното дело – кражба. Според исказите на неговата мајка, тој во затворот додека ја издржувал казната бил на метадонска терапија и според изјавите на неговата мајка се излечил и престанал да прима метадон. Неговата здравствена состојба подоцна почнала да се влошува, но од страна на лекарите не добил дијагноза за тоа што се случува со неговото здравје. Мајката ги пренесува исказите на неговиот цимер во затворската ќелија кој велел дека тој не бил во состојба да стане и да појде до затворскиот стационар. Од страна на затворската служба било констатирано дека тој одбивал лекарска помош. На инсистирање на мајката тој бил пуштен на домашно лекување, а три дена откако бил пуштен на домашно лекување тој починал дома. Од страна на лекарите било констатирано дека смртта не била насилна. Овој случај е случај кој ја отсликува положбата на затворениците и условите во затворите.

VIII. СОЗНАНИЈА ДОБИЕНИ ОД ИНТЕРВЈУА СПРОВЕДЕНИ СО АДВОКАТИ КОИ ЗАСТАПУВААТ РОМИ ВО ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ ПОСТАПКИ

Односот на полицијата во случаи кога се инволвирани граѓани од ромска националност

Се нотира искуство на адвокат којшто застапувал странка од ромска националност во предистражна постапка пред Јавното обвинителство. Во настанот било инволвирано дете од ромска националност, при што полицискиот службеник настанот го квалификувал како Разбојничка кражба, иако тој можел да се подведе само под Прекршок за нарушување на јавниот ред и мир, со оглед на фактот што воопшто предмет на случката не било одземање на определен предмет, пари или слично, со што би се исполнило битието на кривичното дело Разбојничка кражба. Сепак, по спроведената полициска постапка во која на неуките странки им биле земени изјави, без присуство на бранител, од страна на полицијата била поведена кривична постапка со поднесување на кривична пријава од ОЈО за кривично дело Разбојничка кражба според член 237 од КЗ. Во рамките на претходната постапка пред ОЈО осомничената во присуство на бранител дала исказ каде што и од страна на бранителот јасно биле нагласени сите аспекти на настанот, како и непостоењето елементи за еден ваков правен настан да биде квалификуван како кривично дело по член 237 од КЗ. Во овој дел од постапката надлежниот обвинител сосема правично и коректно постапил, свесен за фактот дека не постојат елементи на кривичното дело кое се става на товар на осомничената, и одлучил дека нема основа да продолжи постапувањето.

IX. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Оваа Анализа утврдува наоди и заклучоци за положбата на Ромите како обвинети во кривична постапка, од аспект на процесната положба на обвинетите, правата на обвинетите во судска постапка, ефикасноста и ефективноста на истрагата од органите на прогонот:

Дискриминацијата на Ромите се согледува во постапувањето на полицијата и постои отсуство на сериозна ефективна истрага за наводната полициска бруталност. Од вкупниот број пресуди коишто се донесени против Р Македонија од страна на Европскиот суд на човекови права за повреда на членот 3 од Конвенцијата, во кој е утврдена неефикасна и неефективна истрага од страна на Обвинителството, 50 % од предметите се однесуваат на Роми кои се жалеле на пречекорување на полициските овластувања и прекумерната употреба на сила.

Индикативни се наодите од интервјуата со претставниците на граѓанските организации кои работат во областа на заштита на правата на Ромите, во нивните извештаи и од нивната работа произлегуваат заклучоци дека Ромите се соочуваат со нееднаков третман и дискриминација, пред сè во полициските и во истражните постапки.

Во рамките на судските постапки не може да се забележи нееднакво постапување и нееднаков третман кон Ромите.

Анализата на пресудите покажа дека не може да се воочат ниту тенденција, ниту случајна дискриминација, во смисла на процесна положба на обвинет од ромска националност. Во кривичните предмети сепак постои дискриминација во најширока смисла на зборот, во однос на неможноста Ромите соодветно да ги ползуваат процесните права и овластувања обезбедени во законите, а имено:

- Загрижува податокот дека голем број обвинети од ромска националност воопшто немаат бранител во текот на постапката;
- Пристапот до правдата им е проблематичен – немаат средства за ангажирање адвокат во текот на постапката, користат правна помош од невладин сектор или воопшто немаат никаква правна помош;

- Потреба од обезбедување на преведувач во постапката, имено во ниту една пресуда не е наведено дека во текот на постапката е обезбеден преведувач на ромски јазик, па се доведува во прашање дали обвинетите во целост го разбрале обвинението;

- Поради слабата економско-финансиска состојба во која се наоѓаат Ромите, не се во состојба да ги обезбедат потребните докази за да се водат постапки пред надлежните судови.

Не може да се забележи дека судот изрекувал построги санкции само поради етничката припадност на сторителот, што особено произлезе од споредбата на санкциите во однос на кривичните дела – Кражба и Тешка кражба на државно ниво и од податоците добиени од анализираните пресуди.

Потешките санкции во некои случаи се резултат од примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната спрема лице коешто претходно веќе било осудувано, без оглед на тежината на кривичното дело.

Граѓанските организации суштински и посензибилно го согледуваат проблемот со дискриминацијата кон Ромите.

Повеќето граѓански организации во континуитет укажуваат на прекумерна сила од страна на органите на прогонот спрема припадниците од ромската заедница, неспроведување ефективна истрага кога постоеле пријави дека биле изложени на полициска бруталност.

Потреба од посеопфатен пристап и третман кон Ромите од аспект на нивната положба во општеството од аспект на ранливост и подреденост.

Поради неукоста, Ромите честопати се жртви на полициска бруталност. Високиот степен на специјален повтор кај Ромите постои поради повеќе присутни ризик-фактори:

- лоша економска состојба
- неедуцираност
- невработеност

- повеќекратна осудуваност
- семејно насилство
- заедничко домаќинство со повеќе генерации
- станбена неситуираност
- трансгенерациско научено однесување
- дисфункционални семејства.

Загрижува високиот процент на малолетно престапништво, особено во делот на децата рецидивисти. Имено, децата Роми опфаќаат 33 % од вкупниот број на деца рецидивисти.

Препораки

Во насока на наодите и заклучоците кои произлегуваат од оваа Анализа, а сè со цел да се детектираат и да се превенираат дискриминаторските однесувања кон Ромите во рамките на судските, полициските и истражните постапки и со цел да се промовира принципот на заштита од дискриминација и промоција на правото на еднаквост, се предлагаат следниве препораки.

Препознавањето на евентуалните дискриминаторски постапувања во текот на судската постапка во однос на процесната положба на Ромите би можело да се случи само со непосредно набљудување и следење на судските постапки каде што Ромите се обвинети или се жртви на кривичните дела.

Водење на ефикасни и ефективни истраги во случаи на сомневање на незаконито постапување на органите на прогонот. Државата е должна да постигне ефикасна заштита од дискриминација и притоа мора да ги посочи и да ги отстрани сите дискриминаторски однесувања на органите на прогонот и да утврди одговорност преку целосни и темелни истраги.

Подобрување на механизмите за пристап до правда особено обезбедување на правна помош во постапките, со користење бранители преку системот на бесплатна правна помош, како и овозможување превод на мајчиниот јазик во рамките на судските постапки.

Воспоставување механизам на идентификување на злоупотреби на истражни надлежности од страна на органите на прогонот.

Со намера да се постигне ефикасна заштита од дискриминација во кривичната постапка а особено во полициската и јавнообвинителската истражна постапка, мора да се обезбеди и да се воспостави постојан процес на едукација кој ќе развие сензибилитет кај правосудните органи при постапувањето во предмети каде што како обвинети/осомничени се јавуваат Ромите. Ова особено се однесува на јавните обвинители, полициските службеници, социјалните работници, исто така и во крајна линија и на судиите. Едукацијата мора да ги следи најновите трендови и стандарди за почитување на правото на еднаквост, пред сè водени од судската пракса на Европскиот суд за човековите права, кој дава ултимативно поимање на заштитата од дискриминација и почитување на правото на еднаквост.

АНАЛИЗА

за положбата на Ромите како обвинети во кривична постапка во Република Македонија

Проект:

Еднакви пред судот безбедни во животот

КОНТАКТ ИНФОРМАЦИИ НА ПРОЕКТОТ

Еднакви пред судот безбедни во животот

Центар за правни истражувања и анализи
Ул. Благој Давков 2-2/13, 1000 Скопје

+389 2 3201 845
contact@cpia.mk | www.cpia.mk

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ ■
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

Roma
Lawyers
Association

